

aquest detall enllacen amb el mot francès. S'assenyala *esferezit* en dos passatges del *Breviari d'Amor* de M. Ermengaut (Beziers, S. XIV), i ja hem vist un cas de *s'esfrei* en la Passió de la biblioteca barcelonina, de la mateixa època. D'altra banda tenim la variant amb *-fer-* en la major part dels casos i en la major part amb el sentit exacte del mot català: en Guiraut de Calansó («ben porràs fol *esferezir*» disfressant-se amb vestits estrambòtics), *se esferezir* en Girart de Rossilhon, «de paor *esferesi* / sí que tota estrementí» en una història evangèlica en vers que deu ser del S. XIII, d'altra banda *enferezir* amb *en-* en Santa Doucelina; i les altres dades que aplega el PSW II, 489-90 van més aviat amb la forma catalana que amb la francesa, car *esferzir* o *enferezir* (que trobem en la *Crozada* i en un altre pasatge del *Brev. d'Amor*) es poden reduir a la forma *esferezir*, amb la síncopa normal: *espaorzir* (cat. *espaordir*) < *es-paor-ezir*, *escurzir* < *escurezir*, *esclarzir* < *esclarezir* (amb la síncopa que és general en francès *noircir*, *durcir*, etc.); i hi ha encara un quart pasatge del *Brev. d'Amor* amb la llició *esferezir* que no entenc per què Levy voldria esmenar llevant-li una de les *ee*.

El significat no és sempre del tot el del català modern. En Santa Doucelina és més aviat 'alarmar el pudor d'una donzella, inquietar-lo' i «se courroucer» en G. de Rossilhon, coses que s'acosten al significat assenyalat en francès arcaic com a suport de *EXFRIDARE; però és un suport molt opinable, car una atenuació semàntica des de «effaroucher» o «esporuguir» fins a l'«alarmar» de Sta. Doucelina és cosa levíssima, i «se courroucer» encara va millor amb FERUS que amb FRIDU.

D'altra banda també s'ha cercat per una altra banda algun suport occità per a l'origen germànic: en un verb que hom normalitza en *esfredar*, i que té realment aquesta forma en algun cas (*Donat Proensal*, «timorem immittere», rimant amb *moneda* en *La Cour d'Amor*), però en la major part dels casos és *esfrejar* o *esfreidar* segons els mss. i en part assegurat per les rimes: veg. PSW III, 220-1; ara bé en la major part d'ells, ja nota Levy que el sentit no és 'espantar' sinó «émouvoir», altres cops 'inquietar' («beunruhigen») i encara més sovint jo entendria 'desanimar', 'descoratjar', ço que pot sortir fàcilment de 'refredar': «Uzatges es que domna esquiu / so d'on plus vol qu'om la plaidey / e ges per 'no' om no s'esfrey / qu'amors a sol so qu'ela pliu», Uc Brunenc.

Afegim a això que la terminació en *-ire* de l'oc. *esferezir* l'aparta resoltament del mot francès, i si ja amb *-ARE* l'etimologia derivant del germ. FRIDU és atacable, amb *-IRE* esdevindria francament inversemblant.

En total, en els fets occitans res no hi ha que patli sòlidament a favor de l'ètimon FRIDU, ni hi ha gaire que no es pugui posar d'acord amb l'ètimon FERUS. Cal reconèixer solament que dues o tres formes, com la del *Donat Proensal* i la majoria de les del *Breviari d'Amor* revelen una superposició entre el derivat de FERUS i la forma del mot francès. I que per tant tenim dret a mirar com a segura l'etimologia FERUS del cat. i de la major part de les dades de l'occità antic.

Majorment quan és més aviat l'etimologia *EXFRIDARE la que sembla trontollant o dolenta.

Gamillscheg degué ja inquietar-se pels costats vulnerables que hi he assenyalat. En el EWFS indica alguna explicació analògica del vocalisme *ay*: potser és suficient. En *Rom. Germ.* sembla cercar algun palliatiu a la inversemblança més grossa, allegant que en la Llei Sàlica apareix *fritus* (de vegades *fretus*), llatinitzat, per al «Friedensgeld» o sigui 'la part d'una multa que cobraven els poders públics', pròpiament 'allò que hom havia de pagar per viure en pau amb el senyor', quasi donant a entendre que aquest *fritus*, etimològicament 'pau' havia circulat romanitzat: així hauria pogut servir com a substrat del derivat romànic *EXFRIDARE (o *EXFRITHARE poc importa). Evidentment la demostració no està donada perquè aquest *fritus* és una disfressa baix-llatina i no pas una forma romànica, i que el fr. ant. *esfroier* partís de la idea de 'extorquir el pagament de la pena pecuniària' («die Strafzahlung herauspressen») resta una mera hipòtesi buscada ad hoc, sense proves.

Em sembla que en definitiva s'haurà d'abandonar l'etimologia germ. FRIDU del fr. *effrayer*. Quina altra? No escauria al llibre present d'establir-ho. Em preguntat, però, si s'ha explorat prou bé la possibilitat de trobar una explicació de la banda del fr. *frayeur*. Aquest ve de FRAGOR, -ORIS, 'terrabastall, soroll eixordador', tothom hi està d'acord; i a base de la idea de 'ruptura', 'esclat violent' que és l'essencial de la família de FRANGERE/FRACTUS/FREGI. ¿Fóra impossible que partint de EFFRINGERE EXFRANGERE i el seu afí FRAGOR s'hagués format un *EXFRAGORARE > EXFRAGARE dissimilat en EXFRAGARE > *esfraier*? ¿Potser alguna objecció relativa al vocalisme? Però no sé si fóra més sòlida que la que va procurar eliminar Gamillscheg en el EWFS. D'altra banda tothom està d'acord que el fr. mod. *effarer* 'esverar' és un derivat de FERUS paral·lel a l'oc-cat. *esfere(z)ir*. Consta que era *esferer*, *esferé*, en les primeres aparicions, des de 1200, i que no fou fins al S. XIV que, per influència de la *r* següent, prengué vocal *a*, tal com *farouche* < *ferouche* = *ferotge*.

Ara bé pensem que el FRETUS germ. de la Llei Sàlica, assenyalat útilment per Gamillscheg, que no convenc com a etimologia real, per raons morfològiques encara més que semàntiques, pogué actuar realment com etimologia popular, en els medis bilingües dels francs en vies de romanització, alterant *esferer* en *esfre(d)er*, amb transposició de la *r* i aparició passatgera de la *-d-* evanescent ja en aquella època com a representant de la dental intervocàlica. Això hauria succeït amb abast quasi general a la França del Nord (llevat dels qui continuaren dient *effarer*) i amb abast molt més limitat pogué també realitzar-se en terres occitanes, menys germanitzades, i gens a Catalunya.

DERIV.: *Esfereïdor* [NOLLer]: «L'Antonet camina va tremolós, sentint cruixir la sorra a sos peus, entremig d'aquella soletat *esferabidora*» (*Notes de c.*, 105). *Esfereïment*. *Desenfreit* mall. [1840, DFgra. 'descarat, desvergonyit'; *Damen.*; AMAlcover, *Cont. de J. des*